

STARIJI HRVATSKI PISCI U ČASOPISIMA PEDESETIH I ŠEZDESETIH GODINA 19. STOLJEĆA

Nikica Kolumbić

Svaki narod kad dođe u priliku da može sam graditi svoju budućnost i krojiti svoju sudbinu mora prije svega preispitati svoj odnos prema prošlosti, mora ocijeniti sve vrijednosti svoje kulturne baštine, kako bi znao što sigurnije zacrtati putove svoga koračanja u nadolazeća vremena. Taj su zadatak Hrvati po prvi put jače osjetili u doba ilirskoga pokreta i hrvatskog narodnog preporoda, kad su nastupili organizirano s programom nacionalne cjeline. Upravo tada zapažamo pojačan interes za prepoznavanje svih baštinjenih vrijednosti, među kojima se posebno ističe zanimanje za književna ostvarenja iz prošlosti.

Kad sam odabrao ovu temu, mislio sam da ću je obraditi rutinski, zasnivajući sve na nizanju faktografije, na iznošenju šturih podataka o zastupljenosti starih hrvatskih pisaca u svijesti obrazovanih suvremenika toga vremena. Ali tijekom istraživanja, upoznavajući relevantne sadržaje u pojedinim časopisima 50-ih i 60-ih godina 19. stoljeća, ustanovio sam da je upravo u to vrijeme interes za hrvatske pisce starijeg razdoblja poprimio bitno novije kvalitete u odnosu na ranije vrijeme, da je upravo tada učinjen onaj odlučan korak u razvoju hrvatske književne znanosti kad je ona iz amaterizma i djetinjanskog zanosa prešla u fazu potrebne akribije, objektivnog pristupa i kritičke obrade tekstova.

Odnos prema starim piscima, kakav nam se otkriva u časopisima onog vremena, pokazuje težnje i ideje hrvatskih kulturnih pregalaca, njihova shvaćanja

o ulozi književnosti u društvenom životu, o potrebi njezine angažiranosti, o prepoznavanju njezina osebnog izraza i nacionalnog identiteta.

Treba ipak reći da sva spomenuta desetljeća ne predstavljaju nekakvo jedinstveno gledište, da ona sadrže dvije posebne i u mnogočemu protuslovne faze u razvoju hrvatske političke i kulturne misli. Pedesete su godine u znaku Bachova apsolutizma, jakoga pritiska na bilo koji istup i izraz nacionalne svijesti i otpora, dok su šezdesete godine u znaku ustavnih sloboda, to jest slobodnijega izražavanja rodoljubnih osjećaja.

Činjenica je ipak da, upravo u doba Bachova političkog pritiska, prema starijim hrvatskim piscima vlada zanos popraćen diletantskim odnosom, a u doba ustavnih sloboda, kad se taj zanos mogao slobodno izražavati, dolazi do »hladnijega«, manje pristranog i organiziranijeg odnosa prema starim književnim vrijednostima. Zato su ta dva razdoblja, međusobno protuslovna, ujedno i usko povezana. Ona se međusobno nadopunjuju i s tog stajališta možemo im prići zajednički, kao jednoj tematskoj cjelini.

Već i površnim osvrtom na raspoloživu građu lako je primijetiti, a to je zapazio već i Antun Barac, da su hrvatski književnici za apsolutizma nastojali kako tako sačuvati i produžiti ono što su bili stekli u doba ilirskoga i hrvatskoga preporodnog zanosu.¹ To se posebno može primijetiti u hrvatskim časopisima toga vremena, koji kao da su na sebe preuzeli zadatak kako bi u novim i teškim političkim uvjetima nastavili s istim ilirskim zanosom iznositi vrijednosti nacionalne kulturne i književne baštine, ne zaboravljajući, naravno, ni na interes za druge južnoslavenske i uopće slavenske književne vrijednosti. Pri tome se u tim časopisima daje prednost objavljivanju tekstova, bez pravoga kritičkog pristupa, a nisu rijetke ni informacije o objavljenim knjigama starih hrvatskih pisaca. U pedesetim se godinama više ističe zanos i interes nego ocjena i vrednovanje. To smo ovom prilikom mogli ustvrditi tek na ograničenom broju časopisa, jer bi za temeljitiju i detaljniju raspravu bila potrebna dugotrajnija i sustavnija istraživanja. Ali opća slika tog stanja nacionalne svijesti i kulturnog dometa sigurno se ne bi bitno izmijenila. Ograničit ćemo se zato na iznošenje nekih značajnijih podataka.

U »Kolu« od 1850. Stanko Vraz uvodi rubriku »Knjigopisje« i izvješćuje o izdanju Lucićevih pjesama pod natpisom »Skladanja Hanibala Lucića«, troškom Ljudevita Gaja 1847. te, zanoseći se tom poezijom ističe: »Tko se nije divio njegovoj pjesni 'Uzor ljepote' (proizvoljan naslov, op. m.), onome canticum

canticorum naše poezije.«² Izvješćujući o izdanju Hektorovičeva »Ribanja« i drugih pjesama, koje je priredio Šime Ljubić (Zadar, 1846), Vraz se prema toj knjizi odnosi nešto kritičkije primjećujući da one četiri narodne pjesme prireditelj nepotrebno pridaje Hektoroviću kao autoru. Upućuje i na krivo pročitano mjesto gdje dual »Dva mi sta siromaha dugo vrime drugovala ...« Ljubić krivo čita kao dvije riječi: »Dva mista ...«³ Ali rijetke su primjedbe takve prirode, što samo potvrđuje kako, kad se radilo o tiskanju starih hrvatskih tekstova, njihovi prireditelji još uvijek nisu osjećali potrebu za prethodnom ozbiljnom filološkom i tekstološkom obradom.

Sljedeće godine, 1851., pod uredništvom Andrije Torkvata Brlića, »Kolo« objavljuje »Putni tovaruš« Katarine Zrinske, vjerojatno zbog onog što je navedeno u predgovoru, kako se na taj posao Katarina kao žena dala upravo zato da bi poticala pisanje i tiskanje knjiga na hrvatskom jeziku. A to bi, naravno, mogao biti i poticaj Brličevim suvremenicima.

Kako je već Barac primijetio, glavni časopis u doba apsolutizma bio je »Neven«, a njegov je glavni urednik, Mirko Bogović, bio vođen mišlju da književnost mora biti sredstvo nacionalne borbe, da jača duh narodnog otpora protiv apsolutizma, pa kao moto daje prigodne stihove:

Evo i Vami, bratjo i sestrice,
Neven-listak, primite ga milo,
Usadite slabahne mu klice
u ćućenjah domorodnih krilo.

Ovakvi programatski stihovi upućuju na to kako urednicima nije bio krajnji cilj postići znanstveni pristup tekstu, nego istaći njegov učinak, njegovu funkciju i značenje u postizanju i jačanju rodoljubnog duha. Tome su svakako pogodovali i tekstovi starih hrvatskih pisaca, ali da bi oni imali pravi učinak potrebno ih je bilo čitatelju približiti, bilo putem tiskanja u časopisima bilo informiranjem o eventualnim izdanjima tih djela. Upravo u slaboj informiranosti, zbog politički rascjepkanoga hrvatskog prostora, Ivan Kukuljević Sakcinski vidi uzrok što tiskana djela hrvatskih pisaca nisu dostupna svim hrvatskim čitateljima. To iznosi on u članku »Jedna između naših književnih bijedah« (Neven, 1852.). Kukuljević piše: »Ovih danah osvjedočismo se opet da nam je u duhovnom obćenju blizja Francezka, Engleska i daleka sjeverna Europa, nego li naša pobratimska Dalmacija. U

Dubrovniku izišlo je kod tiskara Martekina još god. 1849. i 1850. nekoliko naših knjigah, a mi nedobismo vijesti o njima sve do ovih danah, gdje nam nekako po slučaju dodju u ruke. Zar nije ovo sramota za naše jugoslavenske knjigoprodatelje? Zar se pri takvom nehajstvu može podignuti naše, ili ma koje drugo književstvo?⁴ Pri tome navodi tiskana djela Ivana Bunića, Ane Bošković, Jurja Hiđe, Josipa i Jakova Betondića prijevod Ovidija te Petra Kanavelovića. On preporučuje izdavaču da objavi Gundulićev prepjev Tassova »Jeruzalema« — »ako je gdê nadjen?«, zatim Hiđin prijevod Eneide i Horacija te Zlatarićeve i Đorđićeve prijevode Sofokla, Tassa i Ariosta.

U svom članku »Njekoliko riječih o narodnom kazalištu«, također u »Nevenu« iz 1852., osvrćući se na akciju za podizanje kazališta u Zagrebu, koji će, kako on kaže, biti čvrsta stijena o kojoj će se »razbiti valovi tuđinstva«, Kukuljević ističe plodan utjecaj talijanskog teatra na naše stare pisce — Gundulića, Đorđića, Palmotića i druge.⁵

Što se tiče starih hrvatskih pisaca, u »Nevenu« je iz 1853. objavljen prilog Mijata Stojanovića koji je napisao proznu pripovijest »Sunčanica« prema jednom dijelu Gundulićeva »Osmana«. Tu je zapravo riječ o prozom prepričanom određenom pjevanju iz spjeva.⁶ I Stjepan Ivičević prilaže u »Nevenu« iz godine 1954. »od neznanca poslan životopis« Andrije Kačića Miošića.⁷

Međutim, najviše priloga o starim piscima objavio je u »Nevenu« Ivan Kukuljević Sakcinski, čovjek koji je s posebnim entuzijazmom prikupljao sve rukopise i stara izdanja do kojih je mogao doći obilazeći hrvatske krajeve. I baš zato što je glavno znanje o starim hrvatskim pjesnicima bilo koncentrirano u njemu, pa i u njegovu vlasništvu, on je mogao prirediti i prvu antologiju starije hrvatske poezije, objavivši je najprije u »Nevenu« 1855. pod natpisom »Pjesništvo hrvatsko srednjega vijeka«, a potom u posebnoj knjizi »Pjesnici hrvatski XV. vieka« (1856.), iako je tu riječ o pjesnicima 16. stoljeća.⁸

Kukuljević najprije daje bibliografski uvod o tiskanim djelima starijega razdoblja, ističući da je već Matica ilirska godine 1849. počela izdavati »proizvode starih pjesnikah hrvatskih, koje u ono vrijeme ilirskim imenom pokrsti«, ali je zbog nedostatka novca ta akcija bila prekinuta. Ipak, što Matica, što pojedinačni izdavači, do godine 1855. objavljen je bio zavidan broj knjiga. Navest ćemo samo imena autora: sva djela Ivana Gundulića, djela Ignjata Đorđića i Đona Palmotića, Hanibala Lucića, Dinka Ranjine, ponovno Đorđića, Pavla Vitezovića, Vladislava

Menčetića, Dominka Zlatarića, Mavra Vetranovića, Andrije Kačića Miošića. Kukuljević navodi i »Derviš« od starijeg Đorđića, zatim pjesmu Šiška Gundulića, Marunka od Gučetića, jednu komediju od N. Nalješkovića, pa Bunića, Čubranovića, Đorđićeva Marunka — da ne nabrajamo još nekoliko desetaka imena čija su djela objavljena od hrvatskih i mletačkih tiskara.⁹

Prva Kukuljevićeva antologija započinje »s proizvodi najstarijega dosad po imenu poznatog hrvatskog pjesnika, veleumnog Marka Marulića«. ¹⁰ Služio se pri tome neprovjerenim podacima raznih prethodnika, ali ističe i misao jednoga stranca, Vilhelma Eisengreina, da je Marulić bio »najslavniji mudroznanaac svoga vremena«. Nažalost, ni Kukuljević ni hrvatski književni znanstvenici dugo poslije njega samo su usput spominjali ovakve vrijednosti »oca hrvatske književnosti«, jer smo tek u novije vrijeme počeli bivati svjesni pravog značenja spomenute ocjene. Naime, na to su nas upućivale već i površne bibliografije Marulićevih djela na latinskom jeziku i prijevodi na mnogobrojne europske jezike. Tek se u novije vrijeme, pojačanim intenzitetom istraživanja, gotovo iz dana u dan otkriva poneki važan podatak o recepciji Marulićevih djela u Europi.¹¹ Bez obzira na to što prikaze o starijim hrvatskim piscima nalazimo u hrvatskim i talijanskim časopisima i prije Kukuljevića, on je učinio onaj prvi korak u sustavnom proučavanju stare hrvatske književne baštine. Primjerice, što se tiče Marulića, on sam napominje da je do njegova vremena bila poznata samo »Judita«, a on se služi rezultatima svojih istraživanja pa u svom posjedu ima još preko dvadeset Marulićevih djela, te ovom prilikom objavljuje njegovu »Suzanu«.

Da se doista već tada nametala misao o sustavnom proučavanju i objavljivanju djela starije hrvatske književnosti, vidi se i u napomeni u »Nevenu«, gdje se priznaje da su raniji izdavači tih djela tim svojim radom omogućili da dobijemo »podobar pregled starinskoga našega hrvatskoga pjesništva, ali točnu njegovu povjestnicu nemožemo sastaviti sve dotle, dok ne imamo tiskani izbor djelah svih naših pjesnikah«. ¹² Autor se posebno opravdava zašto taj pionirski posao objavljuje u jednom časopisu pa kaže: »Matica ilirska ne može već zbog skupoće ni zbog malobrojnih čitatelja objavljivati, pa se koristi ovim svojim časopisom — gdje će proizvode starinskih pjesnikah hrvatskih kronologičkim redom uzporedane, čitateljem priobćavati, te tako s vremenom kratki ali podpuni pregled svega starinskoga hrvatskoga pjesništva u ruke občinstva predati.«

Kako smo vidjeli, započinje on taj svoj »kronologički pregled« s Markom Marulićem, kao utemeljiteljem hrvatskoga pjesništva, znajući u svoje vrijeme samo za jedno izdanje »Judite«, i to ono iz 1627. godine. Uz »Juditu« imao je Kukuljević već tada 21 Marulićevo djelo u rukopisu. Kukuljević se nije obazirao na hrvatsko srednjovjekovno književno blago anonimaca, ali do njih još uvijek nije držao ni Branko Vodnik u svojoj Povijesti hrvatske književnosti iz 1913. Zato je Kukuljević među Marulićeve pjesnike vršnjake uveo i Šimuna Klemenovića (Klimantovića), za kojega se još nije znalo da je samo prepisivač anonimne srednjovjekovne drame o mucu Isusovoj.

Nešto cjelovitiju sliku starije hrvatske književnosti, uključujući i djela iz srednjovjekovne epohe — od Hrvatske kronike iz 12. st. do Bernardina Splićanina — daje Antun Mažuranić u svom »Kratkom pregledu stave literature Hèrvatske«. Mažuranić ističe i vrijednost hrvatske proze — u svetačkim legendama te u propovijedima 17. i 18. st. (Ratkaj, Habelić)¹³

Iako se Kukuljević služio rezultatima svoga istraživačkog rada, on je, objavljujući u »Nevenu« (a zatim u dvjema knjigama 1856. i 1858.) u nekoliko nastavaka djela starijih hrvatskih pisaca, još uvijek neke vrste amater, bez potrebne filološke i tekstološke obrade. U ovoj fazi on je još uvijek više zaneseni rodoljub nego objektivni ocjenjivač pa su u njegovu izboru našli ponekad jednako mjesto i vrhunski pjesnici i manje vrijedna imena. Vjerojatno je iz rodoljubnih razloga uvrstio i jednu anonimnu pjesmu »Od nekog starog Dubrovčanina«, a pod naslovom »Razgovor. Dubrovčanin i Dalmatinac o Zadru«. U tom se pjesmotvoru, kojemu Kukuljević nije znao ni autora ni vrijeme nastanka, prilično nezgrapnim osmeračkim dvostihovima govori o Zadru koji se sve više odnarođuje usprkos velikoj tradiciji poznatih hrvatskih pjesnika, pa mu se suprotstavlja Dubrovnik kao primjer gdje se materinski jezik njeguje. Dubrovčanin je ponesen slavnim Zadrom, ali mu Zadrani iznosi žalosnu činjenicu:

Dubrovčanin
Evo mjesta, slavna grada,
Ki daržavu srećno vlada.
Rados mi je prava, opeta
Nakon mnogo, mnogo ljeta
Parvostolne pazit zide,

Gdi gospoda pàrva side.
Višnji odkle car obro je
Naredbe nam dielit svoje.
Evo mjesta, kog je mila
Vlast cesarska uzvisila.
Tu uljudne sve nauke
Dalmatinu prida u ruke.
Ovdi k znanju njeg privodi
Sviet naukah u slobodi.
Ah, moj Bože! jeli sreća
Svoj dâržavi jasnija, veća!
Da se u mjestu poglavnomu
O jeziku brinu svomu.
Ište razlog: jest prilika,
da našega vir jezika
Uzdarži se i stoluje
Gdi se znanje većma štuje.

Dalmatin
Ne targaj se brez opaza
O čovječe svietla obraza!
Ne muči se. U ovom gradu
Za svoj jezik malo znadu.
Ovdi 'e ludo, potišteno
Govorenje svoje rodjeno.
Plemstvo od mjesta, sva gospoda,
Sasve od slavnog našeg roda,
Sciene: Vlasi da bi bili
Svoj bi 'er jezik govorili.

Dubrovčanin
Kako? Ovo l' mjesto nije
Dalmatinsko, kako prije?
Nijel' rodu slovinskome
Baraković pjevo svome?

I s pjesmami i s knjigami
Ime steko Zadru i nami?
Nijel' Šimun Budineo
Na Slovane slavu uzpeo?
Nijel' otle Ivan bio
Ki je Maltu proslavio?
I Zanotta krepka dila
Nisu l' zemlju proglasila?

* * *

Karnarutić Barnja gdi je,
Kog se slava dično vije?
Gdi Zadrani svi ostali,
Ke Krajina diči i hvali?

Dalmatin
To je nekad nazbilj bilo,
Nu sve je danas potamnilo.
Sad Dalmatin, ki sried grada
Pobjego je s bārda od glada,
Ter se u Zadru nagnjezdio,
Prikorno bi nahodio
Da' no jezik svoj vlastiti
Sliedi ljudski govoriti;

Na kraju Dubrovčanin, ponosan na svoje rodoljublje i na nacionalnu svijest,
savjetuje Zadraniu:

Nek' se Zadar usioni
Dubrovniku s tog pokloni.
Nek Kotoru hrabrenomu
Kruni nazbilj glavu u tomu.
Nek spovieda: da meu nami
Još su rodnog duha plami.
Da je jezik nam ugodni,
Vàrhu svieh domorodni.

Jer svoj jezik tko neljubi
Domorodstva razlog gubi.¹⁴

Izostavit ćemo ovom prilikom i ostale priloge, posebno u drugim časopisima onoga vremena, u kojima se odnosom prema starim hrvatskim piscima želi poticati rodoljublje u teškim političkim okolnostima.

Iako je Kukuljević već pedesetih godina pokrenuo svoj »Arkiv za povjestnicu jugoslavensku« i u njemu objavio niz izvornih djela iz hrvatske povijesne i književne baštine, tek će se šezdesetih godina pojaviti skupina mladih ljudi, na čelu s Vatroslavom Jagićem i Franjom Račkim, koji će primjenjivati znanstvene metode u pojedinim područjima istraživanja i proučavanja. Doduše, u »Naše gore listu«, prvom književnom časopisu u doba ustavnih sloboda (pokrenutom 1861.), još se itekako ističe potreba za okupljanjem narodnih snaga, ali već je 1863. mladi Vatroslav Jagić molio Strossmayera da pomogne izdanje jednog izrazito znanstvenog časopisa, koji je imao biti pretečom radnje u Akademiji koja se osnivala i dokazom »naše zrelosti za takav učevni zavod«.¹⁵ To je bio časopis »Književnik« koji je izlazio samo tri godine (1864. do 1866.), a koji je značio preokret u odnosu na izučavanje književnih vrijednosti starijih hrvatskih pisaca. Uistinu, izlazio je taj časopis samo tri godine, ali je u vrijeme kad je obnovljena Gajeva »Danica« (1863. do 1867.) još uvijek književni rad podvrgavala drugim i višim ciljevima, primjerice širiti slogu i ljubav među Južnim Slavenima, Jagić poticao da se u vrednovanju književnih djela primijene adekvatne znanstvene metode.

Upravo su u to vrijeme objavljene cjelovite povijesti hrvatske književnosti, naravno, još uvijek s istaknutom misli o zajednici Južnih Slavena, pa će povijest književnosti Šime Ljubića nositi naslov »Ogledalo književne povijesti jugoslavjanske« (Rijeka, I/1864. i II/1869.), a Jagićeva »Historija književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga« (1867.). Odnos prema književnosti oba su autora stavila u okvire društvenih zbivanja, ali Jagić je još jače istaknuo cilj da pripovijeda o »duševnom životu naroda«. »Zato povijest književnosti ne govori samo o pojedinim knjigah«, piše Jagić, »već treba da uzme na um svekolike uvjete, o kojih visi razvitak, cvjetanje i propast književnosti, treba da iz cjelokupnoga života narodnoga crpe onaj plemeniti nagon duha ljudskoga, koji se očituje u radnji književnoj.«¹⁶ Đuro Daničić ocijenio je da Jagićeva Povijest »podiže našu

književnost u svojoj struci na visinu evropskih književnosti«,¹⁷ a još mnogo poslije i Slavko Ježić ističe kako je to prva kritička povijest naše književnosti, pisana na principu komparativnom i historijsko-genetičkom.¹⁸

Upravo u »Književniku« Jagić je tih godina objavio i prvu znanstveno utemeljenu studiju o »Obsidi sigetskoj« Petra Zrinskoga. Bile su to godine prvog djelovanja mlade znanstvene ustanove, Akademije, godine koje su krajem šestog desetljeća pripremale izlazak »Vijenca«, književnog časopisa (počeo izlaziti 1869.) sa širokim i ozbiljnim programom znanstvenih i umjetničkih priloga, godine koje će nam dati, pod vodstvom Jagićevim, a i marom Kukuljevićevim, prvu knjigu kritičkog izdanja jednoga staroga hrvatskoga pisca — Marka Marulića, u ediciji Stari pisci hrvatski.

Time je orijentacija hrvatske književne znanosti k europskim mjerilima i kriterijima bila odlučno zacrtana, a to se, naravno, ponajviše odnosilo na proučavanje i objavljivanje starih hrvatskih pisaca.

BILJEŠKE

¹ A. Barac: Hrvatska književnost, knj. II, Književnost pedesetih i šezdesetih godina, Zagreb 1959.

² Kolo, knj. VII, Zagreb 1850, str. 153.

³ Op. cit.

⁴ Neven, tečaj I, 1852, br. 15, str. 237.

⁵ Op. cit., br. 51.

⁶ Neven, tečaj II, 1853, br. 6.

⁷ Neven, tečaj III, 1854, br. 51.

⁸ Neven, tečaj IV, 1855, od str. 467 dalje. Sve je te tekstove Kukuljević poslije objavio u dvije zasebne knjige (Pjesnici hrvatski XV. vieka, Zagreb 1856. i Pjesnici hrvatski XVI. vieka, Zagreb 1858).

⁹ Neven, tečaj IV, 467-469.

¹⁰ Op. cit., od str. 469 dalje.

¹¹ Vidi primjerice zbornik »Colloquia Matuliana« (do 1998. izašlo sedam svezaka, izdanje Književnog kruga u Splitu), u kojemu se podrobno izvješćuje o suvremenim proučavanjima i istraživanjima Marulićeva opusa u zemlji i inozemstvu.

¹² Neven, tečaj IV, str. 469.

¹³ Isto.

¹⁴ Pjesmi je autor Antun Kaznačić, Dubrovčanin (1784-1874), pristalica ilirskog pokreta i hrvatskog narodnog preporoda. Citirajući nekoliko stihova te Kaznačićeve pjesme Mihovil Kombol komentira: »Ipak je tada umrtvljeni Zadar, grad tuđinske birokracije i otuđenog građanstva, ogorčavao rodoljube; tada je Antun Kaznačić u pjesmi »Razgovor Dubrovčanina i Dalmatinca o narodnom jeziku« podsjećao Zadrane na njihovu slaviju prošlost.« Zadar kao književno središte. Zbornik Zadar, 1964, str. 597.

¹⁵ Slavko Ježić: Oko »Književnika« i Akademije. Djela Vatroslava Jagića, IV, Zagreb 1953, str. 5.

¹⁶ Op. cit., str. 4.

¹⁷ Op. cit., str. 9.

¹⁸ Op. cit., str. 8.